

Varför är det så grovt språk på nätet?

Per Flensburg, Professor i Informatik

Den 12 februari kunde vi i DN läsa att Jonas F Ludvigsson, professor vid Karolinska Institutet, slutar med sin forskning kring covid-19 på grund av hat och hot på internet. Många har blivit upprörda för att man har gett sig på forskare och då speciellt forskning kring covid-19. Hot, hat och hårt språk är emellertid inget nytt på nätet.

Redan 1980 när Ellis och Truscott på Duke University i USA skapade Usenet, den första diskussionsgruppen på nätet (Lueg and Fisher, 2012), förekom s.k. flame wars, där personer grovt förolämpade varandra och kom med ogrundade beskyllningar. Kännetecken var invektiv och felaktiga och irrelevanta påståenden. Denna tradition uppkom då det i princip bara fanns en diskussionsgrupp, Usenet, på nätet och den användes av ett gäng nördar. Deltagarna smädade varandra, kom med invektiv, lögn, omotiverade påhopp etc. men det var egentligen inte allvarligt menat. Det sågs som underhållning och var stundtals väldigt roande att både läsa och delta i. Men medan flamkrig från början kan vara underhållande blir de snabbt tråkiga för de som inte är inblandade. De är en orättvis monopolisering av bandbredd.

Men idag är nördarnas tid förbi, nu har vi sociala plattformar där psykiskt störda människor får fritt spelrum. De kallas för troll och deras högsta nöje är att sabotera för andra. En sorts cyberpsykopat. De söker uppmärksamhet och vill förnedra folk för att visa sin egen styrka. Det värsta man kan göra är att bry sig om dem. De eskalerar hela tiden, så det bästa är att blockera dem från början. Troll kan ibland sluta sig samman och angripas en speciell person. För 10 år sedan hade vi Bjästa-fallet där mamman till en pojke i Bjästa, som våldtagit två flickor, skapade en facebookgrupp som mobbade offren till våldtäkten. Hon tillkallade uppdrag granskning, för att med deras hjälp visa hur orättvist hennes son var behandlad. Men UG upptäckte det verkliga förhållandet och den hatstorm som mamman och hennes son utsattes för var något av det vidrigaste som dittills förekommit i sociala media. Men varför betar sig människor detta vis?

Det finns en del psykologiska förklaringar. En enkel är att man interagerar med en maskin och inte med en människa. I programmet om Bjästa var det en av de mobbade flickorna som sa att hon skulle aldrig nånsin ha sagt något så elakt rakt i ansiktet på offret. Men hon kunde utan vidare skriva att hon tyckte offret skulle begå självmord. Det som uppträder här är samma fenomen som när Hitler höll tal och när Trumps anhängare stormade kapitolium: Mobben! Det skapas en stämning som ropar på blod och i skydd av massan hetsas medborgarna att delta i aktionen. Detta sker även på nätet, lägg märke till att det nästan aldrig är bara en som är oförsämd utan det är flera stycken och de hetsar gärna upp sig efterhand.

Är det så att nätet ger troll och mobbare nya möjligheter eller är det så att tekniken i sig har skapat detta asociala beteende? Här brukar man anföra en liknelse: Det är inte gevär som dödar människor, det är andra människor. Men faktum är: gevär underlättar väsentligt. Samma sak med nätet: Det underlättar för trollen och de får nya kraftfulla redskap för att göralivet surt för andra. Psykologerna menar att människor tenderar att bete sig på ett antisocialt sätt när de interagerar med främlingar som de aldrig ser ansikte mot ansikte. Än mer förstärks det om trollet dessutom kan uppträda anonymt. Att kunna

mobba andra utan återverkningar i verkliga livet får fram mobbningen hos människor som vanligtvis inte skulle uppträda så. Det kan finnas en stor skillnad mellan deras onlinebeteende och deras offlinebeteende. Detta kallar psykologerna för *online disinhibition effekt* (ODE). Det finns en viss likhet med de bilförare som förvandlas från en snäll, blyg och timid person till en rasande djävul så fort de hamnar bakom en ratt.

Mobbing förekommer därför att plattformen tillåter det. Man kan med moderering och granskning hålla trollen borta. Men det är dyrt och kräver många personer som granskar. (Lapidot-Lefler and Barak, 2015) (Terry and Cain, 2016)

Även i en helt icke-anonym IT-miljö (dvs. datoriserad journal, e-postkorrespondens, bloggar), är individer fysiskt osynliga för förvarandra och har ingen form av ögonkontakt eller fysisk reaktion av den andra personen. En betydande del av traditionell kommunikation ansikte mot ansikte tenderar att vara icke-verbal (t.ex. kroppsspråk, röstton), och utan dessa ledtrådar saknar onlinekonversationer ett väsentligt inslag av missförstånd. (Terry and Cain, 2016).

Online disinhibitionseffekten gäller alla individer oavsett etisk och moralisk karaktär. Även de med hög moral och karaktär kan omedvetet utveckla ett mer skadligt tillstånd när de psykologiskt kopplar bort sina ord från sitt uppträdande.

Att komma tillrätta med dåligt beteende (och ibland på gränsen till olagligt sådant) är väl först nu ngt man har börjat kämpa med på allvar. Det är inte lätt - yttrandefriheten är viktig, men yttrandefriheten bör ju inte inkludera full frihet att kränka identifierad individ eller organisation.

Det har blivit väldigt vanligt att ge personer/organisationer, som man inte delar åsikt med eller inte på annat sätt sympatiserar med, utpekande/löjeväckande/till hat inbjudande epitet som t ex klimatförnekare mm. Detta är ett vedertaget sätt att skaffa sig övertag över 'motståndaren' och är mkt vanligt bland personer med viss typ av personlighetsprofiler och kan betecknas som ett sätt att mobba eller som översitteri - härskarteknik alltså. Ett annat vanligt sätt är ju att ge folk 'fåniga smeknamn' som 'sleepy Joe' 'little Mike', vilket är den teknik som Trump ofta använder. Detta beteende bidrar ju direkt till ökad polarisering. Det är ju t o m avsikten med det - 'vi som vet hur saker ska vara till skillnad från dom där andra idioterna'. Enda sättet att motverka sånt är att undvika att klistra nedsättande epitet på 'motståndaren' och istället närma sig och behandla varandra med respekt i kommunikationen. Men det är ju inte lika 'sexigt' eller coolt så det är svårt att få folk att göra det.

Vad som händer i ett samhälle är ju tätt kopplat till den politik och de lösningar på problemen som föreligger. Alla levande varelser är genetiskt programmerade att till varje pris kämpa för ett bra liv och sin överlevnad. Därför är dom alltid uppmärksamma på eventuella upplevda hot mot sin existens. Upplevda hot kan bemötas på flera sätt. Två vanliga är:

1. Man får svårt att ta till sig det jobbiga budskapet och försöker se sig om efter andra mindre hotande förklaringar/lösningar;
2. I sin upprördhet och rädsla går man till attack och försöker hitta ngn/ngt att skylla på och attackera.

Att begära/förvänta sig att s k 'vanligt folk' ska ha tid, förstå och lyssna på avancerade fakta från experter/forskare är nog inte alltid rimligt. Vad som däremot är rimligt är att

forskarna kan uttrycka sig på ett begripligt vis. Det tar tid och kraft att läsa på så att man verkligen kan bedöma värdet av och korrektheten i dessa fakta. Det kan vi ju se även hos politikerna som ju egentligen har som jobb att läsa på och sätta sig in i frågor - inte heller dom fixar det. Så, när människor tar ställning i samhällsfrågor gör dom det ofta utifrån det enda sätt dom kan - nämligen med hjälp av åsikter - typ: 'vad sägs som tilltalar mig och som ger hopp om överlevnad och ett bra liv.' Om forskarna vill få gehör för sina resultat måste de förklara dem så allmänheten till fullo förstår.

I psykiatriutbildningen lär man sig att patientens upplevda verklighet är väldigt verklig utifrån patientens perspektiv även om det egentligen är en vanföreställning i läkarens värld. Därför måste en psykiater ta patientens tankar på allvar och försöka arbeta med patienten utifrån patientens perspektiv (även om det avviker från verkligheten), så att patienten kommer till insikt om sin villfarelse. Då är det inte läge att klistra nedsättande epitet på patienten - som nu görs så ofta i media mot dom som söker udda/alternativa lösningar på svårförstådda och överlevnads-hotande problem.

Referenser

- Lapidot-Lefler, N., Barak, A., 2015. The benign online disinhibition effect: Could situational factors induce self-disclosure and prosocial behaviors? *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace* 9.
<https://doi.org/10.5817/CP2015-2-3>
- Lueg, C., Fisher, D., 2012. *From Usenet to CoWebs: interacting with social information spaces*. Springer Science & Business Media.
- Terry, C., Cain, J., 2016. The Emerging Issue of Digital Empathy. *Am J Pharm Educ* 80.
<https://doi.org/10.5688/ajpe80458>